

жавних цільових програм та відповідних бюджетних програм) (11 %);

- ✓ використання коштів Державного бюджету з порушенням бюджетного законодавства (7 %);
- ✓ порушення, пов'язані з неналежним веденням бухгалтерського обліку (4 %);
- ✓ незаконне здійснення платежів за відсутності паспорта бюджетної програми (4 %);
- ✓ наявність завищених асигнувань та зайво одержаних бюджетних коштів у зв'язку з необґрунтованим складанням кошторисних призначень (3 %);
- ✓ використання коштів Державного бюджету України з порушенням Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" (2 %);
- ✓ використання коштів, передбачених держбюджетом на капітальні вкладення, з порушенням чинного законодавства (1 %);
- ✓ бюджетні правопорушення, пов'язані з розміщенням та використанням державного замовлення тощо (1 %).

Метою аудиту ефективності є визначення слабких місць в організації виконання бюджетних програм (функцій), впливу цих вад на досягнення запланованих цілей та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів. Відповідно основними завданнями аудиту ефективності є:

- ✓ визначення рівня досягнення цілей державної програми;
- ✓ встановлення упущень і вад адміністративного, нормативно-правового і фінансового характеру, які перешкоджають своєчасному і повному виконанню бюджетної програми (функції);
- ✓ визначення рівня впливу встановлених упущень і вад на якість виконання бюджетної програми (функції);
- ✓ оцінка доцільності подальшої реалізації бюджетної програми (функції) та обґрунтування пропозицій щодо її припинення чи забезпечення своєчасного й повного виконання із залученням оптимального обсягу державних ресурсів.

Сутність поняття "ефективність" стосовно використання бюджетних коштів – це здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проекту, бюджетної програми тощо, яку визначають: 1) як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат; 2) як витрати, що пов'язані з використанням бюджетних коштів у розрахунку на одиницю отриманого

результату порівняно з нормативним значенням. Тобто ефективність як підсумковий якісний показник розвитку і функціонування системи (бюджетної установи, організації, підприємства) віддзеркалює взаємообумовленість витрат суспільства (бюджетних коштів), праці й отриманого суспільством корисного результату у вигляді матеріальних благ і послуг. Ефективним вважається усе те, що сприяє вирішенню економічних і соціальних завдань, які стоять перед суспільством.

І виконавчій, і законодавчій гілкам влади необхідна інформація для того, щоб визначитися у прийнятті рішень щодо подальшого фінансування бюджетних програм (функцій), за виконання яких вони відповідають. Підготовка саме такої інформації і є покликанням аудиту ефективності. Для цього:

- ✓ шляхом порівняння досягнутих результативних показників і запланованих визначається рівень виконання поставлених завдань, тобто надається оцінка ефективності вкладених коштів;
- ✓ визначаються упущення, вади організаційного, нормативно-правового та фінансового характеру, які перешкоджають своєчасному і повному виконанню бюджетної програми, і їх вплив на якість результатів;
- ✓ розробляються пропозиції щодо вдосконалення організації виконання програми (функції), доцільності її подальшої реалізації чи припинення, про що інформуються виконавці і органи управління.

Проведення аудиту ефективності базується на аналізі нормативно-правових актів, планів, методичних розробок; аналізі показників статистичної, фінансової та оперативної звітності, а також аналізі раніше проведених ревізій і перевірок, результатах опитування, анкетування.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вивченні організації і методики проведення аналізу ефективності виконання бюджетних програм.

1. Звіт Рахункової палати України за 2006 рік; 2. Канцуров О.О., Білоусова О.С. Удосконалення методології оцінки ефективності управління підприємствами державного сектору економіки.- Фінанси України – 9-2006; 3. Германчук П.К., Стефанік І.Б., Рубан Н.І., Александров В.Т., Назарчук О.І. Державний фінансовий контроль: ревізія і аудит. – К.: НВП "АВТ", 2004.-424с.; 4. Павлюк К.В. Оцінка виконання бюджетних програм: результативні показники // Фінанси України.- 2005.- №2.-С.70-77; 5. Мельник О.Г. Методи бюджетного планування // Фінанси України.- 2003. – № 12. – С.37-46.

Надійшла до редколегії 05.11.2007

І.Є. Чуркіна, ст. викл.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ КРАЇН З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Досліджуються податкові системи країн з розвинутою економікою.

Taxes systems of countries with market economy are investigated in the condition of integration and globalization.

Сучасні податкові системи розвинених країн є відображенням процесу демократизації та цивілізованих взаємовідносин держави і платників податків. Еволюція податкових систем визначається: по-перше, пошуком і реалізацією більш ефективних форм перерозподілу ВВП в інтересах як платників податків, так і всього суспільства; по-друге, інтеграцією податкових систем розвинених країн в умови глобалізаційних процесів і формування єдиного світового соціально-економічного співпростору.

На сьогодні реалізується тенденція щодо збільшення частки ВВП, яка перерозподіляється через податки. Статистичні дані по країнах з розвинутою ринковою економікою показують, що протягом тривалого історичного періоду темпи росту податків випереджають темпи росту ВВП. Вилучення в якості податків третини, або більшої частини ВВП, пов'язане з розширенням сфери впливу

держави на процес розширеного відтворення (табл.1.). У свою чергу, величина вилученого ВВП визначає структуру та темпи росту суспільного відтворення [2].

При цьому важливим моментом є визначення ефективності функціонування податкової системи держави, обґрунтування критеріїв ефективності дозволяє здійснювати ефективну податкову політику держави та проводити ефективне реформування податкової системи в межах тих стратегічних завдань, які дозволяють досягти соціально-економічного розвитку держави.

В структурі податкових надходжень країн з розвинутою ринковою економікою переважають податки на доходи, прибутки та приріст капіталу і внутрішні податки на товари та послуги. Ці дві групи займають від 78,5 (Швеція) до 100 (Німеччина) відсотків загальної суми податкових надходжень. Але якщо в США, Канаді, Авс-

тралії, Японії, Бельгії, Італії, Іспанії, Великобританії, Франції переважають податки на доходи, прибутки та приріст капіталу, то в Швеції, Норвегії, Швейцарії, Португалії, Фінляндії, Данії, Німеччині та Нідерландах –

внутрішні податки на товари та послуги; в Австрії зазначені дві групи займають однакову питому вагу у податкових надходженнях [3].

Таблиця 1. Динаміка питомої ваги податкових надходжень у відсотках до ВВП

Країна	1900	1913	1938	1950	1955	1960	1965	1974	2004
США	7,5	8,3	18,3	25,2	26,7	29,6	29,3	30,9	31,9
Англія	13,0	11,8	22,9	38,8	33,5	30,3	34,8	36,4	40,8
Франція	11,0	11,1	23,0	32,6	32,0	34,0	38,2	39,6	49,8
Німеччина	–	11,8	36,9	32,7	31,9	34,4	36,0	39,2	43,2
Японія	–	–	11,6	18,0	18,2	18,3	19,7	20,5	30,3

Основними податками в країнах з розвинутою ринковою економікою є податки на доходи фізичних та юридичних осіб, загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість та акцизні податки. Ці чотири податки займають від 74,8 до 96,1 відсотка всіх податкових надходжень державного бюджету країн, що розглядаються. В усіх країнах, що розглядаються, найбільшу питому вагу серед зазначених податків займає або податок на доходи фізичних осіб, або загальний податок на продаж, оборот/податок на додану вартість. При чому податок на доходи фізичних осіб займає найбільшу частку в Австралії, Австрії, Бельгії, Великобританії, Данії, Італії, Канаді, Німеччині, США, Франції та Японії (від 35 до 75,5 відсотка всіх податкових надходжень державного бюджету цих країн). У Нідерландах, Норвегії, Португалії, Фінляндії, Швейцарії та Швеції найбільшу частину займає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість – від 31,6 до 43,6 відсотка. Друге місце серед зазначених податків займають податок на доходи фізичних осіб (Нідерланди, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Швейцарія – від 20,8 до 28,2 відсотка податкових надходжень державного бюджету цих країн), податок на доходи юридичних осіб (Австралія, США, Японія – від 15,6 до 24,1 відсотка), загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість (Австрія, Бельгія, Великобританія, Данія, Італія, Канада, Німеччина, Франція – від 17,8 до 31,5 відсотка), акцизні податки (Швеція – 16,4 відсотка). Третє місце податок на доходи юридичних осіб займає в Бельгії, Італії, Канаді, Нідерландах, Португалії, Фінляндії, Франції та Швеції – від 9,5 до 17,5 відсотка податкових надходжень державного бюджету цих країн; загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість – в Австралії та Японії – 14,8 та 12,2 відсотка відповідно; акцизні податки – у Австрії, Великобританії, Данії, Німеччині, Норвегії, США та Швейцарії – від 4 до 25,7 відсотка. На останньому місці податок на доходи фізичних осіб в Швеції – 11,6 відсотка податкових надходжень державного бюджету; податок на доходи юридичних осіб – в Австрії, Великобританії, Данії, Німеччині, Норвегії та Швейцарії – від 2,7 до 13,4 відсотка; акцизні податки – у Австралії, Бельгії, Італії, Канаді, Нідерландах, Португалії, Фінляндії, Франції та Японії від 5,5 до 14,7 відсотка [5].

Отже, країни, що розглядаються, можна умовно поділити на групи:

1. Країни, в структурі податкових надходжень яких переважає податок на доходи фізичних осіб, друге місце займає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, третє – податок на доходи юридичних осіб, четверте – акцизні податки – Бельгія, Італія, Канада та Франція;

2. Країни, в структурі податкових надходжень яких переважає податок на доходи фізичних осіб, друге місце займає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, третє – акцизні податки,

четверте – податок на доходи юридичних осіб – Австрія, Великобританія, Данія та Німеччина;

3. Країни, в структурі податкових надходжень яких переважає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, друге місце займає податок на доходи фізичних осіб, третє – податок на доходи юридичних осіб, четверте – акцизні податки – Нідерланди, Португалія та Фінляндія;

4. Країни, в структурі податкових надходжень яких переважає податок на доходи фізичних осіб, друге місце займає податок на доходи юридичних осіб, третє – загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, четверте – акцизні податки – Австралія та Японія;

5. Країни, в структурі податкових надходжень яких переважає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, друге місце займає податок на доходи фізичних осіб, третє – акцизні податки, четверте – податок на доходи юридичних осіб – Норвегія та Швейцарія;

6. У США в структурі податкових надходжень переважає податок на доходи фізичних осіб, друге місце займає податок на доходи юридичних осіб, третє – акцизні податки;

7. У Швеції найбільшу питому вагу у структурі податкових надходжень становить загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість, друге місце займають акцизні податки, третє податок на доходи юридичних осіб, четверте – податок на доходи фізичних осіб.

Як висновок, слід зазначити, що найбільшу питому вагу у податкових надходженнях більшості країн займає податок на доходи фізичних осіб (його питома вага варіюється від 11,6 до 75,5 відсотка), друге місце частіше посідає загальний податок на продаж, оборот або податок на додану вартість (від 12,2 до 37,3 відсотка), третє місце в більшості країн займає податок на доходи юридичних осіб (від 2,7 до 24,1 відсотка), останнє місце в половині країн, що розглядаються, займають акцизні податки (від 4,0 до 25,7 відсотка). При чому податок на доходи юридичних осіб та акцизні податки в жодній країні не займають найбільшої частки податкових надходжень серед зазначених податків [2].

На протязі останніх десятиріч у більшості розвинутих країн світу здійснювались податкові реформи з метою універсалізації та спрощення податкових систем, створення умов для обмеження ухилення від сплати податків, упорядкування й значного скорочення податкових пільг. Податкові реформи були спрямовані на зменшення обсягів перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою податкової системи, збільшення особистих нагромаджень громадян і використання їх заощаджень для економічного зростання. При проведенні податкових реформ спостерігається тенденція до розширення бази оподаткування та відміни пільгового режиму оподаткування. Відбувається зменшення кількості

та скорочення граничних ставок особистого прибуткового оподаткування, зменшуються також ставки податку на прибуток корпорацій, зростає значення внесків на соціальне страхування [1].

Епоха інтеграції та глобалізації вносить свої корективи в традиційне національно-державне поняття податкової системи. Податкова система є сферою взаємодії людей, ринкових структур і державних інститутів у певному соціально-економічному і міжнародному оточенні [4]. Як національно-державне явище вона відображає історико-етнографічні обставини її формування, а також законодавчо-нормативне, організаційно-адміністративне, інформаційно-аналітичне середовище оподаткування. При цьому щоб відповідати системним вимогам, зміни однієї з складових податкової системи викликають ланцюгові зміни у всій системі, впливають на результати її функціонування.

Традиційним податковим системам існують принаймні три альтернативи: глобальна податкова система; безподаткове фінансування державних потреб; і давня ідея податкових реформаторів – єдиний податок. Створення глобальної податкової системи ще не вийшло з стадії концептуального обговорення.

На порядок денний поставлений проект міжнародної (глобальної) податкової системи, концепція створення котрої була проголошена на Світовому соціальному форумі (2002 р., м. Порту-Алегрі, Бразилія). Було запропоновано ввести три загальносвітових податки: на фінан-

сові операції, на іноземні інвестиції, на прибуток транснаціональних корпорацій. За рахунок даних податків передбачено цільове фінансування розвитку найбільш економічно і соціально відсталих країн. Перший із цих податків, так званий податок Тобіна, носить ім'я лауреата Нобелівської премії Джеймса Тобіна (США), який пропонує оподатковувати спекулятивні фінансові операції за ставкою 0,1 %, а надходження витратити на боротьбу з пауперизмом. До групи міжнародних податків умовно можна віднести також ті податки, що поступають у спільний бюджет Європейського Союзу, умовно тому, бо вони ще не втратили свого національного базису [1].

Вивчення досвіду зарубіжних країн є надзвичайно важливим для України на сучасному етапі реформування податкової системи. Проте слід враховувати умови економіки перехідного періоду та особливості національної системи оподаткування.

1. Андрущенко В.Л., Данілов О.Д. Податкові системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
2. Демиденко Л.М., Субботович Ю.Л. Податкова система. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 40.
3. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. – К., 2006. – С.108.
4. Налоговые системы зарубежных стран: Учебник для вузов/ Под ред. проф. В.Г. Князева, проф. Д.Г. Черника. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1997. – 191 с.
5. Об'єднані сторінки європейських країн: <http://europa.eu.int/eur-lex/>

Надійшла до редколегії 08.11.2007

Р.Н. Кулиев, асп.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯХ ТРАНЗИТИВНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрена природа государственной промышленной политики. Определены направления развития промышленной политики Азербайджана.

The essence of state industrial policy is studied. The state oriented and market oriented industrial policy of the state is analyzed. Offers on developing of industrial policy of Azerbaijan are presented.

Мировой опыт свидетельствует, что успехи или провалы в экономическом развитии напрямую зависят от того, насколько органично, применительно к условиям той или иной страны взаимодействуют факторы регулирования этого развития со стороны государства и свободных рыночных сил со всем их сложным инструментарием. Доведенное до абсурда государственное регулирование, как и ничем не ограниченная свобода агентов рынка, если и то, и другое вырвано из исторического контекста, одинаково бесперспективны.

Таким образом, в контексте вышесказанного, возникает вопрос – насколько необходимо в условиях приглашения Азербайджаном либерально-рыночной модели развития проводить государственную промышленную политику?

Промышленная политика – это комплекс мер государства, направленных на реализацию конкретных проектов в сфере промышленности. Промышленная политика, как ядро общеэкономической политики, связана в первую очередь с осуществлением инновационной, инвестиционной и структурной перестройки промышленного производства и повышение конкурентоспособности промышленной продукции.

Нобелевский лауреат Дж.Бекер писал, что наилучшая промышленная политика это ее отсутствие. В работах специалистов в области трансформации экономики вопросам промышленной политики почти не уделяется внимания, за исключением нескольких авторов: Дж. Ван Брабант, П. Хейр, К. Рише. Это объясняется

двумя причинами. В постсоциалистических странах промышленная политика в значительной мере ассоциируется со старой практикой централизованного планирования применительно ко всем секторам экономики. В странах либеральной рыночной экономики она, как правило связывается со значительными затратами, приносящими двойственные результаты и ведущими к искусственной поддержке приходящих в упадок предприятий и производств.

Темнее менее представляется, что многие переходные экономики могли бы использовать некоторые успешные элементы промышленной политики, применяемые в рыночном хозяйстве.

Необходимо различать государственно ориентированную и рыночно ориентированную промышленную политику. Первая носит преимущественно вертикальный характер – правительство непосредственно вмешивается в разработку, финансирование и организацию производства. В проведенном во Франции исследовании Дж. Зисман показал, что в секторах, где государство активно участвует в обеих сторонах рынка (как поставщик и покупатель) или регулирует естественные монополии, промышленная политика, как правило, успешна (транспорт, электроэнергетика, телекоммуникации, оборонные отрасли). Там же, где рынки поделены между множеством участников и отличаются сильной конкуренцией, промышленная политика, как правило, терпит неудачу (текстильная промышленность, судостроение, электроника).

© Р.Н. Кулиев, 2008